

Matajur

GLASILO BENEŠKIH SLOVENCEV

Lit. 20.—

VIDEM, 16. - 31. OKTOBRA 1952.

Leto III. - Štev. 51

UREDNIŠTVO in UPRAVA via Mazzini, 10 - Videm-Udine

Naročnina: letna 400.— lir, 6 mesečna 200.— lir.

Problemi naše šole

Prebivalci Beneške Slovenije živijo po gorskih vaseh. Zato so te vasi daleč proč od glavnih cest in povečini odrezane od vsakega središča. Posledica tega je, da pridejo v stik z življenjem samo isti prebivalci, ki morajo odditi zaradi dela in zasluska v inozemstvo, ali pa vsaj v furlansko ravnino, kjer sicer niso deležni prave izobrazbe, vendar pa se seznanijo z modernim načinom življenja, medtem ko tisti, ki ostanejo vse svoje življenje v gorah, in teh je večji del, živijo žalibog mnogo bolj preprosto in daleč proč od napredka. V takih razmerah niso deležni niti najosnovnejšega znanja, s katerim bi lahko izboljšali način svojega življenja.

Tu se pojavi problem vzgoje naših otrok, ki ne samo da nimajo pouka v svojem materinem jeziku, kateri ne bi smel manjkati v neki demokratski državi, ampak je tudi pouk v italijanskem zelo pomanjkljiv. Res je, da imamo osnovne šole, vendar pa te ni dovolj in tudi pogoji, v katerih se vrši pouk, so zelo pomanjkljivi.

Ugotovljeno je, da naši otroci na splošno ne obiskujejo redno šole in to zaradi raznih vzrokov. V mnogih primerih imajo do šole več kot uro hoda. V lepem vremenu, poleti, je pot do šole nekakšen sprehod, toda pozimi, v snegu in po slabih stezah, je pot skoraj nemogoča. Večkrat se tudi zgodi, da je pouk prekinjen, ker zapuste učitelji svoje službene mesto zaradi gospodarskih ali krajevnih razmer. Drugi vzrok za slab obisk je tudi ta, da je po mnogih vaseh šola samo s tremi do štirimi razredi in je zelo malo krajev, kjer imajo pet razredov. Tako končajo otroci v najboljšem primeru obisk šole, ko imajo komaj 10 ali 11 let.

Tudi pouk sam se vrši čisto v težkih razmerah. Zlasti pozimi so prostori mnogokrat nezakurjeni, ker ni drv. Res je, da je pri nas navada, da vsak otrok prinese s seboj od doma nekaj drv, toda tisti, ki prihaja od daleč je logično, da ne bo nosil s sabo še drv. Poleg tega mora učiteljstvo večkrat istočasno poučevati v več razredih, kar je vsekakor neprikladno za dober pouk.

Rekli smo, da v najboljšem primeru zaključijo otrok obisk šole, ko ima 10 do 11 let; in potem? Ponavadi ostane doma in če ima njegova družina kaj polja ali gozda, ji pomaga pri delu. V nasprotnem primeru pa ne ve, kako naj uporabi svoj čas, ker je le malo naših otrok, ki jih lahko pošljejo starši študirat v kakšno večje središče, kjer obstojajo rezne šole. Poleg tega v naših krajih ni razvita obrt, ki bi jih lahko vzela za vajence. Zato bi bilo potrebno, da bi ustanovili po naših vaseh nadaljevalne tečaje in otroci bi jih morali obiskovati obvezno vsaj do 14 leta, kot se to dogaja v tistih krajih, kjer imajo obrtno nadaljevalno šolo.

V Tarcentu, v Cedadu in sedaj tudi v Sv. Petru Slovenov obstojajo take obrtno-nadaljevalne šole in tudi sreanje šole, medtem ko jih po drugih občinah nimamo, pa čeprav so tudi te dovolj velike. Ne glede na srednje šole, kamor lahko pošljejo svoje otroke samo premožnejši starši, so tudi obrtno-nadaljevalne šole v omenjenih krajih preveč oddaljene za naše gorske vasi, ki poleg tega mnoge niti nimajo dnevne prometne zveze. Kdo naj bi hčdl vsak dan v tako šolo iz Platiš, Učje ali Dreke? In kdo bi zmogel potne stroške?

Zato bi bili zgoraj omenjeni nadaljevalni tečaji zelo potrebni za take osamljene kraje, ki niso deležni prednosti tistih vasi, ki ležijo ob prometnih cestah. Ta osamljenost je eden glavnih vzrokov za trditev, da so prebivalci Beneške Slovenije v vsem zvoštali in nazadnjaški. V zadnjem času so poizkusili po nekate-

rih krajih z uvedbo šestega razreda na šoli, ali z uvedbo večernih tečajev. Ti slednji niso imeli potrebnega učinka, ker obiskovanje ni bilo obvezno in ker je bil šesti razred samo ponovitev petega.

Zato bi bilo potrebno uvesti obvezen obisk tako za višje razrede osnovne šole, kot za večerne tečaje, kot to delajo po drugih modernih državah. Poleg tega bi bilo potrebno organizirati po raznih večjih vaseh tričetni tečaj, kjer bi poučevali praktične, za te kraje koristne predmete. Otroke bi bilo treba učiti boljšega načina za obdelovanje polja, gozdarstva, živinoreje, predčeti bi jim bilo treba prednosti in pomanjkljivosti raznih načinov kmečkenga in gozdne gospodarstva. Poleg te vrste tečajev, bi bilo treba organizirati tudi obrtniške tečaje, katere bi obiskovali tisti, ki nimajo polja ali posebnega poklica. Prvi tako bi bilo potrebno organizirati dekliske tečaje za vezenje, šivanje in krojenje za domačo potrebo in tečaje o gospodinjstvu.

Z organizacijo takih tečajev bi prebivalci Beneške Slovenije lahko v kratkem času dohiti v razvoju ostale, naprednejše predele Furlanije in to re samo v splošni izobrazbi, ampak tudi pri gospodarstvu. Znano je, da kdor ima splošno izobrazbo, bo lahko tudi na gospodarskem področju bolje uredil svoje življenje in delo in si bo znal v današnji človeški družbi bolje prekrbeti to, do česar ima pravico in kar bi lahko dosegel.

To so problemi, za katere bi se morale v prvi vrsti brigati naše občinske oblasti in jih izvesti tudi v praksi. Zavedati se moramo, da je zaostalost naših ljudi do-

brodošla rimski vladi za njene politične cilje. Samo nevedne in zaostale ljudi lahko obdelujejo po svoji volji, ker imajo taki ljudje strah pred oblastmi in v tem strahu često zatajijo celo svojo narodnost. To je tudi vzrok, da si večji del naših ljudi ne upa niti odpreti ust, tudi kadar mu odrekajo njegove najosnovnejše pravice. Če bi imeli naši ljudje večjo izobrazbo, če bi s pomočjo take izobrazbe bolje spoznali življenje in zakone, bi jih ne mogli terorizirati tisti štirje kriminalni trikoloristi, ki svojevoljno gospodarijo po naših vaseh, dobro vedo, da imajo posla z ubogimi ljudmi, ki niso dovolj poučeni, ker jim je onemogočena izobrazba v njihovem jeziku, in ki zato ne vedo dovolj o svojih pravicah in o poteh, po katerih bi jih lahko dosegli. Poltem bi pri nas tudi ne mogli več rekrutirati trikolorističnih agentov.

Slovenski skladatelj Fran Venturini umrl

Dne 8. oktobra t. l. je nenadoma umrl v Ljubljani Fran Venturini. Pokojni je bil znan slovenski skladatelj, tržaški kulturni in politični delavec. Med drugim je bil predsednik Glasbene matice, član Glavnega odbora SHPZ, Glavnega odbora OF v Trstu, podpredsednik Odbora za graditev kulturnega doma v Trstu ter zaslužni pevovodja pevskega zbora »Slavko Škamperlek«.

Pokojnika so prepeljali iz Ljubljane v Trst, kjer je bil dne 11. oktobra svečan pogreb.

Ob tej težki izgubi izrekamo sorodnikom naše izkreno sožalje.

DVE BREMENI

Iz časopisnih poročil smo izvedeli, da se je gospod ministrski predsednik De Gasperi še prav posebno zanimal v Strasburgu za ostveritev evropske unije. Lahko rečemo, da ga ves italijanski in inozemski tisk smatra za glavnega zagovornika evropske skupnosti in da je on brez dvoma tisti človek, ki se najbolj briga in trudi za dosego tega cilja, ki je tudi skupni cilj vseh dobro namernih ljudi.

Pri tem smo se vprašali kaj je bilo vzrok tega izravnega navdušenja za dosednje združenja vseh držav in narodov v Evropi. Prišli smo do zaključka, da bi mogla biti za to dva vzroka.

Lahko se je zgodilo, da je prišel De Gasperi do prepričanja, da pod njegovim visokim vodstvom trdnost in prosvanje tistega polotoka, ki se širi med Jadranskim in Tirenskim morjem, polagoma razpada. Verjetno da kljub vsem poizkusom nikakor ne more najti primerne zdravila, ki bi pomagalo ozdraviti to državo. Zato bi lahko domnevali, da se hče De Gasperi oprati zaradi tega neuspaha s tem, da namerava zgraditi nekaj večjega kot pa je omejena prosperiteta ene same države. Morda hoče na ta način obdržati tisti prestiž, ki bi ga sicer moral že davno izgubiti. Lahko si tudi mislimo, da hoče napraviti vtis čes, ne morem napraviti ničesar dobrega samo zaradi tega ker sem poklican od usode, da izvršim mnogo večje stvari kakor so te, ki jih delam danes.

Drugi vzrok bi lahko tudi bil pravi. Lahko si namreč predstavljamo, da je ta človek, ki je vedno živel pod Avstrijo in je zvesto služil avstro-ogrskega cesarstvu, navajen na dobro upravo te države. Sedaj pa se je nenačoma znašel v položaju, da ima opravka z zastarelo in birokratično italijansko upravo in se ne počuti dobro. Ker pa on sam, zlasti ker

mu za to manjka potrebne energije, ne more teh stvari izboljšati v Italiji, išče nekega izhoda. Ta izhod naj bi bil uničenje italijanske države. Samo na ta način bi lahko energično reducirala tista dva milijona uradnikov, ki tvorijo veliki birokratski stroj italijanske države.

Naj bo že kakor koli, De Gasperi mora v tej svoji akciji nositi na nogi dve veliki uteži. Ti dve uteži sta tako težki, da je vsak njegov poizkus rešiti današnji položaj obsojen na neuspeh, ako se jih ne reši.

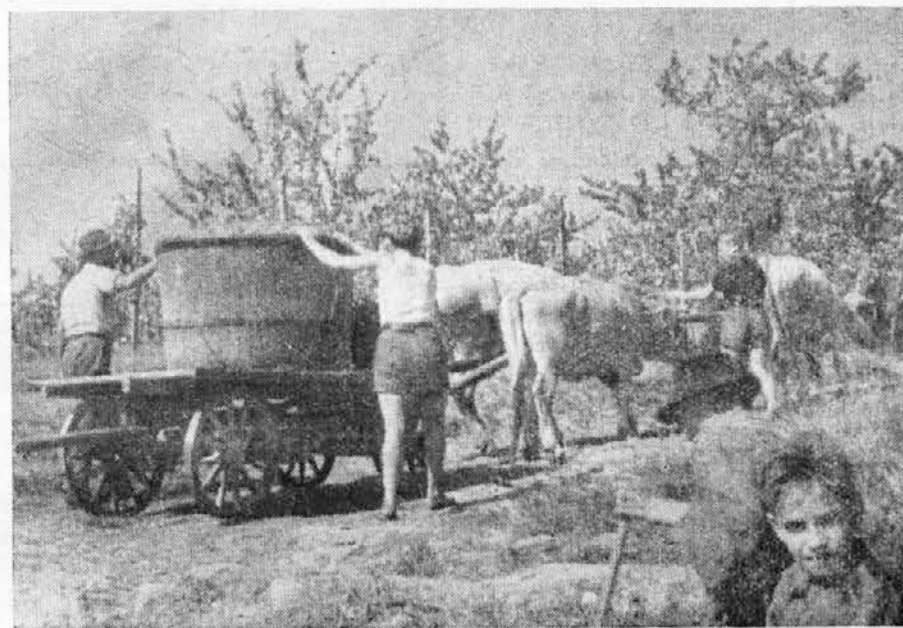
Prva utež je birokracija. Če jo hoče uničiti ne da bi pri tem tvegala njen prenos iz Rima v Strasburg, kjer bi se še bolj razpasla, je potrebna široka upravna decentralizacija. Tako decentralizaci-

Resnost italijanskega tiska

Če se hoče kdo prepričati o veliki resnosti in informativnosti italijanskega tiska, naj kar pregleda njihovo časopisje. Dovolj je da pregledamo samo naslove in že bomo lahko razumeli kako velika je resnost gotovega papirja tiskanega v italijanskini.

Znano je, da se filmski umetnik Charlie Chaplin, dobro znani Charlot iz komičnih filmov najbrže ne bo mogel več vrniti v Združene države Amerike, ker so ga obtožili komunizma.

Ta umetnik je dal nekatere izjave, ki so jih prinesli tudi italijanski časopisi. Komunisti pravijo, da je rekel samo, da on ni revolucionar. Po zatrdilu »Messaggera Veneta« pa je rekel, da ni komunist in da nikoli ni bil. Še bolj jasen je »Il Corriere della Sera«, ki trdi, da je Charlot izjavil celo, da je konservativce.

Ze čriček prepeva,
ne more več spat,

v trgatav veleva,
spet pojdemo brat.

Žalostna karovana

Kdor potuje v jesenskem času po furlanskih cestah bo gotovo žalostno presenečen, ko bo srečal tu in tam preprost voziček, ki ga vozijo možje in žene namesto živine. Stevilni Italijani in Furlani se vprašujejo od kje prihajajo v jesenskem času vsi ti ljudje, utrujeni od napora, slabo oblečeni in čisto tudi lačni. To so naši ubogi kmetje, ki iz strahu, da bi jih ne našla nepripravljene bližnjaja se zima, zapustijo svojo vas in gredo v furlansko nižino od vasi do vasi, od hiše do hiše in ponujajo Furlanom kovanje njihovega pridelka v zameno za enako količino koruze, ki jim bo služila za polento, s katero bodo prehranili čez zimo svojo družino.

Furlanski kmet, ki je dobrega srca, rad zamenja svojo koruzo za enako količino kovanje, ne morda zato, ker se mu to izplača, ampak bolj iz usmiljenja, saj stane 1 kg koruze štiri do petkrat toliko kot 1 kg kovanje. Zato ne pomisli na nikakšno špekulacijo in zamenjuje kg proti kg, ker ve, da bo takaj pomagal ubogim ljudem, ki tudi morajo na kakšen način preživeti zimo.

Tako je, na kratko povedano, življenje tisočev naših ljudi, ki so prisiljeni beračiti po hišah in ponujati v zameno kmetom svoj kovanje. V resnici izgleda ta zamenjava kot prava miloščina, ker se naši kmetje oglašijo na hišnih vratih furlanskih kmetov in jih prosijo, naj bi

jo pa je mogoče doseči samo z vzpostavitvijo samoupravnih deželnih organizmov.

Druga utež, ki ovira De Gasperijevo akcijo pa bi moralo biti stališče, ki ga zavzema njegova vlada nasproti nam. Če se italijanska vlada ne bo odločila, da bi nas spoštovala in če ne bo dala za to konkretnega dokaza, bo logična posledica, da bodo tudi drugi narodi postali nezaupljivi spričo dejstva, da italijanska vlada ne more biti strpna proti drugim narodnostim, zlasti pa ne proti nam.

Zatorej je potrebno, preden se loti dela v Strasburgu, da uredi zadevo v Rimu. Potrebno je energično izvesti upravno decentralizacijo v vsej Italiji in obenem dati naši narodni manjšini tiste pravice, ki smo jih do sedaj zaman pričakovali, čeprav so nam zajamčene tudi v italijanski republiški ustavi.

Kako je lahko nekdo istočasno konservativce in komunist je stvar, ki jo lahko razložijo samo veleumi nekaterih italijanskih novinarjev.

Tržaški Slovenci zahtevajo vrnitev kulturnega doma

Slovensko-hrvatska prosvetna zveza je poslala poveljniku angloameriške cone STO-ja generalu Wintertonu protest, ker je odklonil zahtevo slovenskega prebivalstva v tržaškem predmestju Sv. Ivana, da bi mu vrnil dom kulture, ki ga uporablja sedaj italijanska ustanova ENAL. Protestna nota pravi med drugim, da bi odklonitev njihovih upravičenih zahtev pomenila, da zavezniška vojaška uprava podpira potujčevalno politiko italijanske vlade.

zamenjali njihov pridelek, da bodo lahko nasitili svojo družino. Poleg tega pa so normalne cene na tržiščih za pridelek našega kmeta tako smešno nizke, da bi z izkupičkom ne mogli nakupiti niti potrebne količine koruze za najnujnejšo prehrano.

Spričo takega položaja, ki prav gotovo ni v čast našim oblastem, zahtevamo od rimske vlade, da mora najti način, da bo prihranila našemu narodu tako ponižujoč način izmenjave svojih pridelkov. Tak način je mogoč, saj je znano, da bi lahko v Gornji Soški dolini, na oni strani meje, prodali naš kovanje, ki bi ga plačali tam po ugodni ceni. Čas bi torej bil, da vlada najde način za rešitev te krize, ki obremenjuje naše prebivalstvo, da vzpostavi dobre sosedstvene odnose z našimi brati onstran meje in omogoči izmenjavo naših pridelkov s pridelki prebivalstva Soške doline. S tem se bo izboljšalo življenjsko stanje naših ljudi in to je tisto, kar hoče naše ljudstvo, ne pa praznih domoljubnih fraz.

PRI NAS IN PO SVETU

POGAJANJA ZA PREMIRJE NA KOREJI PREKINJENA — Zavezniška delegacija na pogajanjih za premirje v Panmunjonu je prekinila pogajanja dokler Severnokorejci in Kitajci ne bodo sprejeli njihovih predlogov za izmenjavo vojnih ujetnikov.

USTAVA ZDRUŽENIH EVROPSKIH DRZAV — Pet znamenitih evropskih pravnikov iz univerz Francije, Belgije, Nizozemske, Italije in Nemčije je sestavilo osnutek za ustavo Združenih evropskih držav.

POMILOSTITEV FASISTOV V NEMČIJI — V Vzhodni Nemčiji so pomilostili 2.600 oseb, obsojenih zaradi fašistične dejavnosti. Na podlagi tega odloka so takoj izpustili na svobodo približno 1.600 jetnikov, več kot 1.000 jetnikom pa bodo znižali kazen.

BIVŠI NEMŠKI GENERAL MACHESSEN POMILOŠČEN — Bivši nemški general Machessen, ki je bil obsojen kot vojni zločinec na dosmrtno ječo, je bil pomiloščen in izpuščen na svobodo.

GRŠKI KRALJ RAZPUSTIL PARLAMENT — Grška koalicijska vlada generala Plastirasa in Venicelosa je podala ostavko. Grški kralj Pavel je ostavko sprejel, takoj razpustil parlament in objavil, da bodo izvedli nove volitve. Menijo, da se bodo volitve vršile 16. novembra.

HUDA ZELEZNIŠKA NESREČA V ANGLIJI — V Angliji in sicer na postaji Harrov je prišlo do zelo hude železniške nesreče, kjer je našlo smrt 114 oseb. To pa še ni dokončno število žrtev, ker morajo odstraniti še mnogo ruševin pod katerimi je najbrže še več ponasrečenih. Vzroki nesreče še niso znani.

NOV VOLILNI ZAKON V GRČIJI — Grški parlament je odobrill nov volilni zakon, ki temelji na večinskem sistemu in na podlagi katerega bo izvoljenih 300 poslancev namesto dosedanjih 258. Na podlagi novega zakona se ne bodo mogli člani oboroženih sil udeležiti volitev. Zenske, ki jim je bila priznana preteklega meseca maja pravica do glasovanja, ne bodo mogle voliti, če bodo volitve pred 15. novembrom.

REZIJA

Ni dolgo od tega, ko je vlada nakazala več milijonov lir za razvoj turizma v Italiji in sicer, da bi s tem denarjem izboljšala gostinski obrat. Čudno se nam pa zdi zakaj ni vključila E.P.T. v Vidnu v seznam tudi našo občino, saj kakor je znano, je Rezijski letoviščarski kraj. Letos je bilo precej tujcev pri nas in lahko bi jih bilo še več, če bi imeli boljše gostinske obrate, kajti ti ne ustrezajo več današnjim modernim časom. Vsekakor bi se morala za to reči pobrigati naša domača občinska uprava sporazumno z lastniki hotelov in restavracij. Če bi našli gostilničarji dobili od vlade pomoč, bi modernizirali svoje lokale, kar bi brez dvoma privlačevalo tujce in od tega bi imeli vsi korist, posebno v poletnih mesecih.

BRDO

To nje dougo od tega, ki tu Viskorši so mjele tu dopolavoru no riunjon za pristudirati kako to ma narediti za spraviti to vas pod naš kumun. H tej riunioni so šli še nekaj naših kumunskih poglavarjev, med njimi to se zdi, ki te bi se naš šindik.

Judje našega kumuna to zna biti, ki no ne vjedó neč oré mez tuole an zatuve obrenčemo jušto to rječ razpravljati na širokó, zak' to bodi usjem jasno kuo to se mješa po naših vaseh. Viskvoršeni no njeso indeje za priti pod naš kumun, zak' njih pot na e odperja prout' nje-mam. So pač nekateri zainteresirani, ki no bi tjeli rado do tega priti samo za personalne interese an zavoj personalnega antagonizma, ki no majo z nekaterimi tipajskimi možmi. Zatuó mi ne moremo aprovacij dati ni taki reči, zak' na nje samo prouti interesi Viskvoršene, ma še prouti našim interesom. Viskvorša to e na velika vas, ki na ma 172 famje. Njena odcepitou od Tajpane na bi tjela parnesti za sabo no dobró part debite tega kumuna an takoviš še buj poslabšala našo kumunsko bilanco. Te rjes, ki itako bi tjeli mjeti 172 plačevalcu tas več, ma ne smijemo uzabiti, ki usedno tase plačane od Viskvoršene no ne boju mogle kriti deficit, ki na taka velika vas na bi tjela parnesti za sabo. Zatuó naj naši možje gledajo prej koj dati njih aprovacij ni taki delikani reči.

MUZAC — Smo zvjedali, ki prece no če začeti z djelom za napejati električno luč še tu našo vas. To je ura, ki no še za našo vas kaj nardita an ve pričakujemo, ki luč na bodi napejena pred zimo. Tu našim kumune smo samo mi, ki ve si muoremo svjetiti s petrolejam.

GORJANI

Tej, ki smo pisali tu tim zadnjim našim numerju žornalja, u nedejo 30 novemberja no če biti tu našim kumune votacioni za konsej kumunal. Liste može, ki no intendajo postaviti njih kandidaturu no muorejo biti prežentane najbuj pozno 30. otuberja. Kandidatne liste no majo biti prežentane kumunskemu sekretarju od deset eletorje našega kumuna.

Smo čeleč od 30. otuberja, zadnji dan za prežentacion list, koj dua tjedna an še njesmo vidali, ki no bodita naši vaški poglavarji spravili judi za zbrati može. Zatuó bi ne tjeli rado, ki to diventej, tej lani, ki no njeso naši judje votali svojih može zavoj tegá, ki njeso list prežentali. Če to re bo prežentanih list, tu našim kumune čemó mjeti simpri prefekturnega komisarja, ki ve bomo muorli ga plačati an takoviš žej visoké tase, ki so nam naložene no če simpri buj rasti.

Zatuó ne stuoimo se pustiti tu polemike, spravimo se an zberimo naše može, ki no bodita judje kapani an onešti. Takoviš mi čemó braniti interese našega kumuna an našo zemjo.

TAJPANA

U zvezi z našim artikuljem, ki smo ga pisali pod kroniko Tajpana dne 1-15 avošta t. l., tipajski kumunski sekretar e nam pisou, ki to nje rjes, ki on e pravou, ki Pletišče, Prosnid an Brezje no če biti priključene Jugoslaviji.

Pri temu mi muoremo povjedat, de smo pisali tuo kar smo čul' an naša intencijon na nje ba ta za žaliti sekretarja, ma samo za razjasniti našim ljudem, ki no ne vjerjevta use tega, ki to se oku pravi.

PREKLIC — Na željo ospuoda Raiatti don Giuseppe, iz Viskorše, preklucijemo artikul, ki smo ga pisali u našim listu dne 16-31 julija pod kroniko Tajpana. Pri tjem muoramo pa povjedati, k' mi

njesmo tjeli žaliti s tjem artikuljam ospuoda Raiatti-ja, ma samo nardit' dan politični »giudizio«, ki smatramo za dovoljenega.

KARNAHTA — Zadnji ponejdek e konsej provincjal tu Vidme deliberóu dati našemu vaščanu Anselmu Novaku dan susidjo za mu priti na pomuoč, zak' on slabo vidi.

PLATIŠČE — Slabo ljeto smo mjele ljetos par nas. Na pomlad slana ne veliko škodo nardila krompjerju, fižolu an sjerko, ki smo muorli kar dvakrat usjat'. Poljete smo bli partisenjeni še od suše, potlé marzla jesen ne nam poškodovala še tuo malo pardjelka, ki smo mislil' pobrat.

Zatuó ljetos na če biti zlo težka zima za našo vas. To bi bluo prou, ki no tuole razložita naši kumunski poglavarji prefetu, zak' on se interesej par governu, zak' on pridi nam na pomuoč na kako vižo. Naša vas poleg tegá to je ta najbuj uboga od kumuna.

ČUDNO PISANJE — Nek italijanski žornal e pisou, ki nek Tipanjen, ki se kliče Bucco Mario o bo muoru jeti pred Tribunaljem zavoj tegá, ki e tu Rusji nekim italijanskim oficirjam pouzročiu smart s pretepanjem. Tale novica ne zlo začudila naše judi, zak' tu našim kumune to nje majednega ki se kliče Bucco. Zdi se, k' Bucco Mario to je nek iz Genove, ki se je rodju tu našim kumune pred 38 ljeti, sin nekega financarja, ki je tu Viskorši biu u službi pred parvo svjetouno uojškó.

EMIGRANTI SE VRACAJO — Preteklo sobotu so se varnilo iz Švice, kjer so poljete djelali, 12 emigrantou iz našega kumuna. Naši domačini so nam povjedali, ki tu Švici e paršou velik mrz an kjer so oni djelali te zapadlo dosti snega.

AHTEN

MALINA — Pretekli tjedan so žené o i borka Prederones šle ta h našemu šindiku an protestirale zavoj tegá, ki so ustavili tri mjesce od tega, djelo za napejati vodo tu njih bork. Pri razgovoru, ki šindik e imou z ženami, e povjedou, ki o ne vje jim povjedati kadá no če spek začeti z djelom, zak' tuo to je in dependencje od soudou, ki no boju loženi a dišpozicijon.

Pred kratkim e umar naš vaščan Matjele Amadijo u 80 ljet starosti. H zadnji poti to šlo dosti judi iz naše vasi ga spremljat, čeglih te dan e šou močno dež. Buo se usmili čez njega dušico!

SUBID — Kar so tu naši vasi nardili auguracijon od cjerkve so paršli iz Vidma autoritadi an so takoviš mogle vidati u kakšnim stanju je naša cješta. Zatuó ve čakamo, ki no še naši vasi dodelita kako palanko za cješto popraviti, zak' vrogáč to se ne bo mogle več po njej voziti.

NEME

CERNEJA, Njemejska korjera ne začela voziti še iz naše vasi. Zvenkrat na vozi trikrat po tjedne: tu ponejdek, srjedó an petak. Če s časom to se bo vidalo, ki korjera na če mjeti dosti judi za voziti, na če priti tu našo vas usaki dan.

Judje so zlo kontenti an no se zahvaljujejo autoritadi, ki ne se interesala za povežati našo vas z autobusno progó.

FOJDA

CENEbola — Tu naši vasi ve njema mo lokalja u katjerim naj bi učili naše otroké. Ljetos no uče tu neki privatni hiši, kjer to je malo ajarja an luči. Naši kumunski poglavarji no bi muorli tuole vidati an se podati do venčih autoritadi za zaprositi, ki to še tu Čeneboli naredi novo škuolo.

PODRATA — Smo zvjedali, ki z novim ljetom naša vas na če biti definitivno priključena fojdskem kumunu, tej ki te bo že aprovano od provincjalnega konsejja.

TORJAN

Ida Cantarutti iz našega kumuna je bla pred kratkim obsojena na plačilo 109.000 lir multe zavoj tegá, ki ne djelala kontroband z drugimi ljudmi s cigaretami. Imjela je pa srečo, ki je bla amnistija an takuo ne bo plačala multe.

IZ NAŠIH VASI

MAZEROLE — Dne 8. telega mjesca je biu u Benetkah proces prout Cadalino Alojzu iz Vidma, ki je naredil u naši vasi dne 23. julija 1947 strašen zločin. Cadalino je namreč ubiu z nožam naše vaščane, sina Ferdinanda an njega očeta Jožefa Makoriča. Kadar so začeli proces, predsednik sodišča je konstatiral, de nje blo tam udove rančega Ferdinanda Makoriča an njenega avokata an zavoj tegá se razpravo odložil za drugi krat.

GRMEK

HLODIC — Ljeta 1948 so u naši vasi zgradili velkiansko škuolo, ki služi tud za oficij. Če ta hram bi biu zgrajen dobró bi pohvalil, zak' u resnic od zunaj ga gledat ne najdemo takega hrama u cjeli naši okuolici. Muoramo pa povjedat' de nje use zlato tuo kar se svetli an lašči. Ta hram je biu zazidan na slabi fondí an že naglo potlé, ko je biu končan so nctranje stene popokale zavoj tegá, ki se je zemlja znižala. Lorovi od srjedunjaku z vodo ured ne funkcionirajo odkar so ljudi začel notar stanovat. Vrata od škuol ne funkcionirajo an jih je, de nimajo niti daržaju s katerim se jih zaperja al' odperja.

Če bi tuole videl prjet bi se lahko zahtevalo od tiste dite, ki je djelo nardila, naj postroji an takuo naš kumun ne bi zapravu niti suda. Sadá pa tega se ne muore vič zahtevati od dite, zak' hram je biu kolaudiran an takuo priznan, de je naret u redu. Kakuo so djelali pa telu kolaudacijó? Ali je biu blizu takrat kajšen od naših kumunskih može? Če so bli blizu al' njeso vidili, de nje use u redu? Sadá kumun bo muoru kup sudu zapraviti za postrojiti tuo kar nje blo u redu takrat naretó an tist', ki plača smo nimar mi. Če takuo mislijo naši zastopniki braniti naše interese, je bujš, de stojijo doma an pustijo kumunske funkcije tistim, ki jim zarjes stojijo naši interesi par sarču.

DREKA

PRAPOTNICA — Ljetos je tuča nardila u naši vasi veliko škodo. Nekajeri kmetje so muorli ušenicu na pomlad posej s koso po njivah, zak' je bla dobrá samo za kravam dat. Zatuó smo nardil prošnju oblastem, de bi nam prišle na pomuoč an rjes pred kratkim so nam tud odguoril. Pa muoramo rejt, de Buoč

ST. LENART

Kulku ljudi imà naš kumun

Je adno ljeto, ki je pasalo odkar so štjel ljudi tud' par nas an njesmo mogli še vjedat kulku naš je. Pa usedno smo zvjedali, čeglih na kamunu daržijo skrito. An tuole mislimo, de bo zlo interesiralo use naše ljudi. Naš kumun po tistim štjetju ima 2284 ljudi stanujočih (residenti) an od tistih jih je bluo takrat na duome samo 1913. Takuo vjemo tud', de 317 ljudi našega kumuna je po svjete s trebuhom za kruhom. Ljepe številke kajne? Imamo skoraj 20 par stuo ljudi proč od duoma. Žalostno! Pa tuole nje zadost, še buj žalostno je, če pomislimo kulku ljudi je bluo pred 40. an pred 20. ljeti. Poglejmo na tele številke an potlé se bomo prepričal': štjetje, ki so ga nardil ljeta 1911 je daju u našim kumune 2626 ljudi, ljeta 1931 pa 2467 ljudi. U caju 40 ljet has je kar 339 manj! Pomisli, če bi po usi Italji takuo se znižalo število ljudi kot par nas, donás daržava u katjeri živimó bi ne mjela skoraj 50 milijonu ljudi, ampa še do 40 milijonu bi ne paršlá. Če bo šlo takuo napri, čez stuo ljet ne bo vič ljudi u našim kumune.

Teli so argumenti, ki bi muorli naši kumunski poglavarji diskutirati kadar gredo h prefektu. Ljudje so naveličani obljub an patriotskega besjedčenja. Oni čejó kruh an djelo ne pulitiko, ki ima za namjen uničiti naše ljudi, kot nam kažejo zguorne številke.

K'DA JE BLA NARETA CJERKŪ U HRASTOVJU — Duo bo šú na goró, ki stoji nad Hrastovjem, bo zagledu prú na varhu en kup kamenja an starih kósu koreá med harmovjem an travo. Jih je

se usmil čez tako pomuoč! Dvjeina družinama, ki so po tri njive ušenice usaka zgbul so jim dal 800 (osamsto) lir. Rjes je, de šejnkanemu konju se ne gleda u zobé, kot pravi naš star pregovor, a trjeba je mislit, de če bi družine vjedle, de jim buodo dane samo 800 lir, še prošnje njeso ble nardile. Ubogi mi! Bruozar, de so belgijski minjere an Francija, ki je dala djelo našim ljudem, drugač s dar žaunom pomuočjo bi se prau nič ne pomagali.

LOMBAJ — Pred kratkim je paršla u našo vas žalostna vest, ki je sporečala, de je umrú u Belgiji naš vaščan Rukin Evgen, star 27 ljet. Ranci Evgen je djelou u tisti daržavi že vič ljet an smart ga je zadjela pru par djelu u minjerah okuol Charleroija. Buoč se usmili čez njega dušico. Družini pa naše globoke sožalje.

KRAS — Zvjedli smo na našim kumune, de provincjalni svet (consiglio provinciale) je pred kratkim odobriu, de se posodi našemu kumunu 26 milijonou lir za zgraditi cjesto, ki bo vezala našo vas an Trušnje s Trinki. Troštamo se, de bo tist denar rjes služu samo za cjesto zgraditi an de boju djeluce plačeval po sindi, kalni tarifi.

SREDNJE

GORENJI TRBILJ — Pred kratkim so peljal u videmski špitau štjeri otroké iz naše vasi, ki so bli zadeti od otroške paralize. Otroc so telih hiš: sin Balusa Ivana, star 9 mjescu; sin Štulina Ivana, star 12 mjescu an sin drugega Balusa Ivana, star 6 ljet. Sin Virginije Škodar je pa umrú od tiste boljezni. Puoč je biu star 4 ljeta. Novica o teli strašni otroški boljezni se je hitro razširila po vsej naši dažel' an oblasti so hitro preuzele use ukrepe za de bi jo ustavil. Šole so jih zaperli an vas je bla cjela dižinfetirana.

SOVODNJE

Pred kratkim so u špitau peljal' našega vaščana Ivana Perjovica. Troštamo se, de bo hitro zdravu an se varnú med njegovu družino.

MASERA — Dne 5. tega mjesca so pošjal iz Anglije družini Jelira iz naše vasi telegram, de njih hči Angela je na hitro umrla. Telegram nje drugega pravu.

Ranca Angela je bla šla pred tremi

ljeti u Anglijo djelat kot dikla pri adni družini an nje dugo od tuod, de je pisala, de je zdrava an de se bo varnila damú za prihodnji Božič. Je bla stara 47 ljet.

CEPLATIŠČE — Sporečamo ljudem, de za mjet dovoljenje za iti svoj svjet djelat na drug kri kufina je trjeba nardit prečnjó na policijski komisariat u Cedade. H prošnji je trjeba tud dološt dokumente, ki potarjujejo, de na tisti kri posedujejo zemljo. Duo če imjet bujše pojasnila naj gre na kumun, kjer imajo dužnost use lepou povjedat.

SV. PETER SLOVENOV

GORENJI BARNAS — Marko Bazutić iz naše vasi se je vezu z motociklom in blizu Cedada je trušnu prout nekemu vozu, ki se zdi, de pi imu luč. Pri padcu se je Marko zlo udaru an je muoru bit' peljan u špitau, kjer se bo muoru zdraviti najmanj 15 dni, če ne bo komplikacij.

POROKA — Poročljá sta se u naši farni cjerkvi Alfons Kručić - geometer iz Zamirja pri Srednjah an Kjačić Marija iz Dol. Mjese - učiteljica. Nova poročenca sta tud' otvorila novo in moderno hišo pred kratkim zgrajená na cjesti, ki iz Špjeta pelje u Ažlo.

AŽLA — Pred kratkim so peljal u špitau našega vaščana Venuti-ja Feliksa, predsednika naše mlekarne an podjetnik komoloma u Tarpeču. Naši ljudi želijo, de Feliks hitro ozdravi an se spet varne med nje, katerim je tulc dobregá nardiu u caju ko je predsednik mlekarne.

RINALDO STRAZZOLINI UMRU — Pred kratkim je umrú g. Rinaldo Strazzolini, ki je doživu starost 76 ljet. Bil je gospodar hotela Belvedere an zatuó zlo poznan po cjeli naši dažel'. Ranci Rinaldo je biu nimar zaveden Sloveno an kot tak mu nje bluo sram govorit' an branit' svojeja materinoga jezika. Ga nje blo človeka, de bi ga ne spoštovu; usi so ga radi mjele, zak' je biu človek pošten an dobregá sarča. Skaraju je za dobro uzgojo svojih otrok, saj tuo nam pričajo njihovi poklici. H zadnji poti so rančega Rinaldija spremili puno ljudi, pogrebno svečanost pa jo je opravil gospod Peter Kvalica iz Dol. Barnasa.

Nebeška luč naj mu svetli an u miru naj počiva za večne čase!

PRAPOTNO

OBORČA — Ker videmski prefektura muora kolaudirati napejavo vode u našo vas, ki jo je napravila impreža Brustli iz Vidma, usi tisti, ki mislejo mjet pravico za bit plačani o morebitni škode, ki so jo utrpeli zavoj tistega djela, so vabljeni narditi prošnju na prefekturo.

BODIGOJ — Pretekli tjedan se je ponesrečil pri djelu naš vaščan Kornejlo Pausa. Nesrečni kmet se je pelju od puoja domou z vozom, ki so ga vjekil konji. Teli so se po cjest zbežali an prevargli iz voza Kornejla, ki je šu končavat z nogo pod zadnjo kolo, an mu jo zlomilo. U špitale bo muoru se zdraviti en mjesac.

PODBONESEC

LANDAR — Pretekli tjedan so okradili u naši vasi Jožefa Bankiča. Bankič se je vraču damú po ponoči an med potjo je bluo ustavljen od dvjeh može, ki so mu s silo uzeli denarnico u katjeri je bluo 15 taužen lir an ček za drugih 140 taužen lir. Okradeni mož nje mogu spoznat duo so bli tisti dua tatova an mu nje drugega ostalo kot pot čó karabinerjeu, katjerim je povjedu kaj se mu je dogodilo.

LOG — Preteklo je več ljet, odkar so začel gradit most, ki bi moral vezat našo vas z vasi na drugem kraju Nadiže. Djelo, ki bi lahko bluo končano že takrat je bluo zapuščenó na pou an takuo se muorajo naši ljudi posluževati še nimar pasarele (brvi). Radi bi vjedeli kdaj bo ta most naret.

POSTA

V. A. — Tajpana — Predno objavimo članek, ki ste nam ga poslali, nam morate malo bolj jasno povedati okoliščine katerih se je omenjeni dogodek izvršil.

SKUPINA DELAVCEV — Nadiška dolina — Nove uredbe za emigracijo v Kanado dovoljujejo vstop v to deželo samo tistim italijanskim državljanom, ki jih kličejo tja sorodniki, ki so že kanadski državljanji ali imajo tam stalno bivališče.

Ljudsko izročilo o izvoru Rezijanov

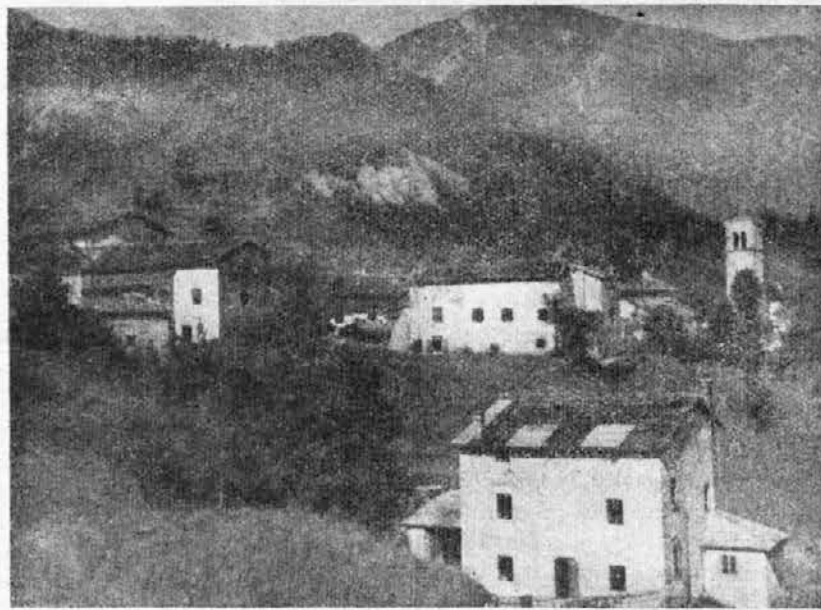
DOKUMENT O SLOVENCIH V TERSKI DOLINI

Pred nekaj tedni smo v odgovoru na vprašanje nekega našega čitatelja o izvoru in jeziku Rezijanov dokazali, da ne more odgovarjati zgodovinski resnici ljudsko izročilo, po katerem naj bi bili Rezijani ruskega izvora. Ljudsko izročilo o tej zadevi ima vsekakor tri verzije:

1. »Kot smo slišali od naših prednikov, so bili prvi ljudje, ki so prišli sem, vojaški begunci, ki so se skrili v tem okolišju kadar so bili tod samo gozdovi in pustinja. Prvi tak ubežnik je prišel v Bilo (Sv. Jurij), nek drugi v Stolbico in nato so nastale štiri vasi: Sv. Jurij ali Bilo, Njiva, Osojani in Stolbica.«

2. »V vojskah, ki so bile v davnih časih, sta bila dva vojaška begunca; v Rezijski so bili takrat samo gozdovi; oba begunca sta se zatekla sem; bila sta Ruša. Zgrajila sta si hiše in se poročila. Iz njunega rodu izhajamo mi, Rezijani. Prva hiša, kot pravi ljudsko izročilo, je bila zgrajena pred Robido (ta pod Rubydo). Potomci teh dveh prvih naseljencev so obljudili štiri vasi. In danes se naša dežela imenuje Rezijska.«

bi rezijanski predniki bili Rusi. Verjetno je razlika v jeziku med Rezijani in Furlani, ki so se že v začetku zanimali za izvor svojih sosedov, vzbudila v teh radovednost in so hoteli vedeti kaj več o tem rodu. Morda je kakšen Rezijan za šalo začel trdit, da so ruskega izvora in se je ta trditev razširila tudi med prebivalstvom v Rezijski. To mnenje je še bolj potrdilo dejstvo, da je ob prihodu generala Suvorova v Italijo prišlo nekaj ruskih vojakov tudi v Rezijsko in so prebivalci dognali, da razumejo kakšno besedo njihovega jezika. Toda slavni poljski potnik, knez Jan Potocki, ki je obiskal Rezijsko leta 1790, ni čul nobenega namiga o tem ruskem izvoru. To bi bil dokaz, da je takšna verzija nastala šele pozneje. Vsekakor je krajevno ime Rezijska obstajalo še pred prihodom Rezijanov in moramo iskati njegov izvor v keltskem jeziku, ki so ga govorila stara galska ljudstva še pred prihodom Rimljanov v Furlanijo.

OSOJANE V REZIJSKI

3. »Nekoč so bile hude vojske. V teh so sodelovali tudi Rusi (Revijani); nekateri od teh so pobegnili. Prišli so nato v Rezijsko, kjer so bili takrat samo gozdovi. Prišlecevi je bilo sedem in šli so proti gozdu, začeli so kopati in saditi krompir, ter si zgradili hiše. Nato sta se dva od njih oženila. Polagoma je prebivalstvo naraslo na sto ljudi. Tedaj so šli na druge kraje in začeli zidati hiše. Najprej so začeli graditi vas Stolbico in sicer tisti njen del, ki se imenuje Wasé.«

To so tri različne verzije ustmenega izročila, ki se je ohranilo med krajevnim prebivalstvom. Vse tri verzije pa so v bistvu enake in govore o ruskih beguncih, ki so se zatekli v Rezijsko.

Podobnost med imeni Rezijska in Rusija, je morda bila vzrok čudnega mnenja, da

V poročilu, ki ga navajamo tu spodaj skoraj v celoti, ugotovimo dejstvo, da so tisti, ki so ob začetku preteklega stoletja bili v Furlaniji na čelu šolskih oblasti, bili skoraj popolnoma nepoučeni o jeziku, ki so ga govorili prebivalci v vaseh nad Tarčentom. Znano je, da so Slovenci v Nadiški dolini imeli že svojo točno fizionomijo in funkcijo v času Beneške republike, ki je malo prej propadla. Očividno Slovenci Tarčentskega okraja, čeprav so imeli že prej svoj slovenski vikariat, niso bili v javni upravi ločeni, ampak so jih mešali s Furlani. Vsekakor pa so prišli do zaključka, da je bil šolski problem v teh krajih otežkočen spričo dejstva, da slovenski prebivalci teh vasi niso razumeli ne italijanskega ne furlanskega jezika. Iz tega vzroka je nastala tudi preiskava, ki jo je začela prefektura preko župnika v Tarčentu, ker je bila v tistih časih civilna oblast skoraj istovetna s cerkvijo.

Pripomnimo naj, da se v tem poročilu govori o potrebi, da bi našli izvode evangelija v jeziku, ki ga govorijo tamkajšnji prebivalci. To je očividno dokaz, da so imeli težave s poučevanjem Kristusove besede med našimi ljudmi v teh krajih v jeziku, ki ga ti ljudje niso govorili.

Kar se tiče preiskave, moramo še pristaviti, da tudi danes, ko smo z razliko od tistih časov pod demokratsko vladavino, delajo take preiskave. Vendar pa so takrat v resnici skušali rešiti jezikovni problem brez kakšnega nacionalnega šovinizma, medtem ko delajo danes preiskave v cilju, da bi dokazali kako jezik, ki ga govorijo v Beneški Sloveniji, nima nič skupnega s slovenščino in ča zato ne obstoja noben etnični problem. Naj navečemo vsebino poročila župnika Rafaela Bevilacqua, ki ga je ta poslal delegatu za vero v Huminu:

Poročilo v slovenščini

»Skupaj z latinskim tekstom vam pošiljam, o gospod, slovenski prevod prilike o izgubljenem sinu, kot je zapisana od sv. Luke v XV. odstavku. Rekel sem

OMEMBA TERA IN NADIŽE V LATINSKEM SPISU

Dandanes sta Ter in Nadiža postala aktualna zaradi raznih vzrokov. Toda tudi v pradavnih časih so že imenovali ti dve reki. Dokaz temu je naslednji odstavek nekega latinskega pisatelja:

»...flumina et portus Reatinum, Tiliaventum majus, minusque, Anassum quo Varanus defluit: Alsa, Natiso, cun Turro, praefluentes Aquilejam coloniam, XII M pass, a mari sitam.«

PLINII Histor. III, XXII. (Edizione Antonelli 1814).

Brez dvoma je Turro istoveten z današnjo reko Ter in Natiso z reko Nadi-

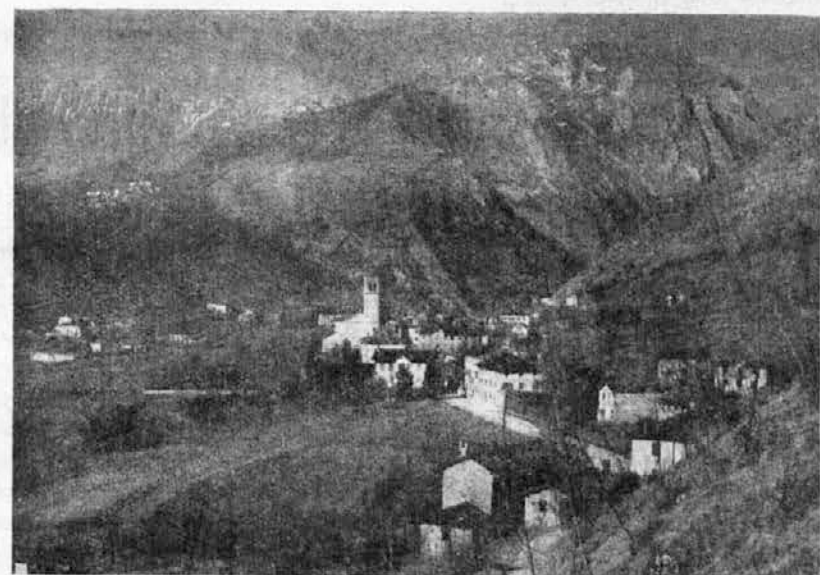
žo, medtem ko bo Alsa istovetna s kakšnim drugim manjšim tokom naše pokrajine.

Vsekakor ostane dejstvo, da so bile te reke v dobršni meri znane že celo starim Rimljanom. Vzrok moramo iskati v tem, da sta Ter in Nadiža nad ravnino Ogleja, blizu katerega se izliva v Sočo. Ker pa je bil Oglej takrat zelo važen in je bil drugo mesto rimskega imperija, so se tudi za naše kraje zanimali. Ne smemo tudi pozabiti, da je bil nekaj časa Cedad dejanski potomec politične, gospodarske in kulturne vloge Ogleja.

Poročilo župnika iz Tarčenta o preleklurni preiskavi o Slovencih v njegovi župniji, od 31. marca 1810

slovenski prevod, ker če prav pomislimo, se ne more imenovati ilirski tisti jezik, ki ga govorijo v teh krajih, čeprav ima z ilirščino kakšno manjšo podobnost. Poleg tega je ilirski jezik priznan od cesarje v njenih sv. pismih, v njenih manjših knjigah in njenih obredih. Jezik naših Alp pa ne živa nobene teh prednosti. Avtor prevoda, ki vam ga pošiljam,

analogia — oltre a ciò la lingua ilirica è riconosciuta dalla chiesa nelle sue bibbie, nei suoi Messali e nei suoi Officii. La lingua delle nostre Alpi non gode di nessuno di questi privilegi. L'autore della traduzione che la trasmetto è un certo G. Japel, tratta da un'opera intitolata »Prediche per le Domeniche e feste di tutto l'anno«, stampato a Lubiana

CIZERJE NAD CENTO

je neki G. Japel, prevod pa je vzet iz knjige z naslovom »Pridige za nedelje in praznike za vse leto«, ki je bila tiskana v Ljubljani pri Ignaciju Kleinmayerju leta 1794. Iskal sem tudi druge prevode in sem se v ta namen obrnil tudi do človeka, ki ste mi ga Vi navedli v Brdu, toda nisem mogel dobiti ničesar. Čeprav ta, ki vam ga pošiljam ni pravi ilirski prevod, ampak slovenski prevod, ali kot se pravilneje imenuje kranjski. Gospodje, ki ste na čelu javne izobrazbe, lahko dobijo podobnih prevodov kolikor hočejo. Bili bi tuji v svoji lastni službi, če bi ne vedeli, da ima Ambrozijanska knjižnica v Milanu, kot mnoge druge, številne jezikovne zbirke podobnega gradiva.

Z ozirom na ostala vprašanja prefekturnega pisma, ki vam ga vračam v prilogi, vam povem, da se na področju moje župnije ne govori nemškega jezika.... Glede slovenskega jezika, je osem vasi na teh Alpah, ki ga govorijo; to so: Sedila, Cizerje, Stela, Zavrh, Smardeča, Brdo, Zumajani in Hoja....«

Poročilo v italijanščini

»Insieme al testo latino le trasmetto, o signore, una versione slava della parabola del figliol prodigo, come sta registrata in S. Luca al capo decimoquinto. Ho detto versione slava, poichè se ben si riflette, non può denominarsi ilirica la lingua che in questa regione si parla, benchè coll'ilirica abbia qualche remota

presso Ignazio Kleinmayer, nel 1794. Ne ho ricercato delle altre versioni e per tal oggetto sono ricorso anche al Soggetto che Lei ha indicato in Lusevera, ma nulla mi venne fatto di ottenere. Quantunque quella che io invio, non sia propriamente una versione ilirica, ma piuttosto una versione slava, o come più propriamente denominasi cragnolina. I signori che sono alla direzione della pubblica istruzione, sono al caso di averne di simili traduzioni fino alla sazietà. Sarebbero molto forestieri nel proprio officio, quando non spessero che l'Ambrosiana di Milano abbonda, come tante altre, di raccolte poliglote in materia di testi scriturali.

Per rispetto poi alle altre ricerche della lettera prefettizia che rimando qui acclusa, le dirò che nel Distretto della mia parrocchia, non si parla la lingua tedesca.... Per riguardo alla lingua slava, vi sono otto ville su queste alpi che la parlano, cioè Sedila, Ciseris, Stela, Villanova, Sammardenchia, Lusevera, Zomeais e Coja....«

Pisatelj potem še na dolgo razpravlja s svojega osebnega vidika o izvoru naših Slovencev in izraža svoje začudenje, da je dala Komisija za javno izobrazbo nalogu prefekturi in ta potem delegatu, za preiskavo o izvoru tega prebivalstva, ko pa vendar niti kakšna akademija ne bi mogla razrešiti uganke, ki je danes vsem jasna in znana.

IVAN TRINKO:

NAŠI PAGLAVCI

CRTICE IN SLIKE IZ BENEŠKE SLOVENIJE

Zgodbica o gnezdu

In tako sta šla iskat gnezdo. Kjer se je oglasil ali srfotal kak ptič, sta se pritašila in kukala; potem sta se tiho, tiho blazila naprej. Naposled se jima je zazdelo, da to nekaj.

»Lej, lej, ali vidiš?« šepne Toninec.

»Tam le je sinica zletela na ono bršljanasto deblo in ni je več videti.«

Potuhnjeno sta se jela pomikati naprej in oprezno odstranjevala grmovje; ko sta prišla na majhen jaz, pod star, presekan in štorast jesen, je frknila sinica iznad debla in začela nemirno letati v obližju ter jezno čvkatati.

»Ehe, bo, bo,« je šepnil Lojzek in začel s utripajočim srcem plezati na jesen.

Sinica se je glasno hudovala in letela vznemirjeno od grma do grma.

»Lumpa! Nasilnika! Razbojnika!« bi bila ptička govorila, če bi znala. »Čemu nas nadlegujeta, nas mirne stvarice! —

Moj Bog! glej malopridneža! Gotovo išče mojih malčkov! Kaj so ti storile nedolžne ptičice? To je zverinsko nasilje! Revčki moji! Sirotice! Zdaj je po vas! In braniti vas ne morem!...«

Tako se je hučovala in tožila uboga starka, ker ni mogla braniti nedolžne družinice pred v rebo vpijočim nasiljem!

Medtem je Lojzek zapazil duplasto luknjo in ko je pokukal noter, je radostno vzkliknil. Lepo gnezdece je bilo notri in štiri komaj izležene, se gole sinčice so z odprtimi kljunčki miže vzdignile glavice in čakale.

»Štiri so, štiri, še negodne. Jej, jej! Aha! Ptičice moje! Ubožice, še perja nimajo...« Tako in enako je ves razburjen klepetal Lojzek, v tem ko je Toninec plezal k njemu, da vidi tudi on.

»Ali jih vzameva?« je vprašal, ko je prišel na vrh.

»Kje imaš pamet? Ali ne vidiš, da so še negodne?«

»Kaj bo potem?«

»Kaj bo! Pustiva jih in se vrneva porje v nedeljo. Mislim, da bodo do nedelje godne.«

»Pa če bodo prej? Utečjo nama.«

»Ne utečjo, ne.«

»Kaj veš! Ptički postanejo hitro godni. Zbeže nama, boš videl. Čuj, kako se stara huduje! Gotovo jih odpelje, ko jih pustiva.«

»Neumnik, kako bodo frfoleli, ko imajo šele mah? Misliš, da jim perje zraste od danes do jutri? Pred nedeljo ne bodo godni!«

»Jej, jej, če utečjo?«

»Čakaj, že vem, kaj naredim. Lani je tako napravil Podlipnikov Jakob; z nitjo je pripel male, da so morali čakati, dokler je hotel. Nit sem prinesel. In sedaj narediva, kakor gre.«

Naprej sta se oba tako nastavila, da sta jima roke ostale proste. Potem je Lojzek izlekel iz žepa nit, jo zrezal na štiri primerne dele; nato je z veliko previdnostjo vzel iz gnezda uboge sinčice drugo za drugo ter s tovarišev pomočjo sleherni z enim koncem niti na rahlo prevezal po eno nožico; drugi konec pa je privezal za bližnji vršič. Nato je mladiče zopet položil v mehko gnezdo.

»Oooo-ho!« se je oddahnil, »sedaj pa ne utečjo, tudi če bi hotele.«

Še nekaj časa sta se pomudila in opazovala uboge živalice; potem sta se majhna hudobneža spustila na tla.

»Ali bova še iskala?« je vprašal Toninec.

»Čemu? Dobila sva jih.«

»Saj daš tudi meni dve?«

»Seveda, dve meni, dve tebi. Ali imaš kletko?«

»O da! Majhno in lepo. Še koritce napravim in lončič za vodo denem, pa bo! Kako bosta notri veselila!«

»Veš, pa ne smeš praviti, da sva jih našla.«

»Nobenemu ne povem.«

»V nedeljo po maši prideva ponje. Tudi doma ni treba praviti, da nama ne prepovedo sem.«

»Seveda ni treba! Pa če stara zapusti hišico, da poginejo od lakote?«

»Ne zapusti jih, ne. Če gnezdo znaša in jo pri tem kdo moti, ga zapusti; če pa ima že mlade, je ne preženeš.«

Tako je bilo torej po njunih mislih vse v redu. Še malo sta postala v obližju, da vidita, kaj bo in kaj ne bo. Stara sinica se je umirila in res pričela zopet nositi pičo svojim mladim. Tudi stari se je prikazal.

Glavno je bilo torej doseženo. Druge-

ga opravila nista imela, zato sta zapustila mejo in šla iskat očeta.

»Oče, ali bo kmalu poldan?«

»Kaj se ti že mudi domov? Saj si toliko silil za mano! Čakaj sedaj, dokler ne končam dela.«

»Saj bom; saj se mi ne mudi! Toninec, ali greva na jagodice?«

»Jej, raj res! Gotovo so že zrele. Pojdiva!«

Oddaljila sta se iskat, pa nista nič našla, ker sploh še niso bile zrele. Lojzek se je spomnil na kruh, ki ga je imel v žepu. Snedla sta ga skupaj po bratovsko. Šinilo jima je potem v glavo, da bi si napravila piščalke. Mladi pritični kostanjevi poganjki so se že lepo majili. Piščalki ste bili kmalu gotovi in muzika se je takoj začela. Ko sta se napskala, sta šla kamne metat v bližnji potok.

Medtem je oče končal svoje delo, naskočil še in zvezal v butaro nekaj listne ga vejčva za ovce in končno poklical dečka.

»Ti, Lojzek, ali greš prazen, a? Čakaj nasečem malo listja, da poneseš tudi ti.«

»Nehajte! Težko mi bo navzgor.«

»Kaj težko! Moraš se navaditi, da boš vedel, kako se kruh služi, nerodnež! Ali boš za same norčije, kaj?«

(Nadaljevanje sledi.)

ZA NAŠE DELO

Če se novorojenemu teletu zaprè

Novorojeno telè muora dobit parvo materino mljeko, čeglih so nekatjeri kmeti, ki mu ne pustijo sesát. Kar se telè rodi ima u črevah klejasto blato (tuo je drek podoban limu) an se ga ne muore otrjebit, če ne dobi parvega materinega mljeka. U cajtah se godi, de telè se usedno ne muore otrjebit, čeglih je piu tisto mljeko an zatuo je potrjeban hitre pomoči, zak' drugač pogine. U takih primjerih je trjeba skuhat malo linovega semena an temu pomješat 20 do 25 gramou grenké al' »Glauberjeve« soli an tuole se ulije teletu u usta. Tuo se muora djelat usako uro takuo dougo dokler se teletu ne bo odperlo. U zlo hudih primjerih se zgoraj povjedanemu zdravilu pomjēša še en gram an pou stoučene rabarbare. Dobro je tud', de se teletu nardi klister iz čaja naretega iz kemomile, katjeremu se pomjēša malo žajfove vode an olja.

Pobjeranje sjerka

U telim mjesecu bo zdrjela korusa (sjerak). Naj se potarga sjerak takrat kar je listje suho an kar postane zrnje takuo tardó, de se ga ne da z lahkoto opraskat z nohtom. Zrnje se u tjem cajtu lepou lešči an se ga pozna po farbi. Če se sjerak pobjera pred cajtom, zrnje rado splēsni (ušafa mufo); plesen (mufa) se rada ujame tud' na tistim sjerku, ki je biu pobran u mokrim uremenu an zažuo je trjeba pobjerat sjerak nimar ob suhim cajtu. Ker ne zdrejeje sjerak ves naenkrat je prou, de se poberé prej tistega, ki je zdreu an se družga pusti še naprej.

Sjerak za sjeme naj se odbere že na njivi, zak' samo tam se lahko vje, če je rastu tam blizu okužen (infetan) sjerak. Za sjeme je trjeba zbrat samo tiste storžē, ki so najbuj zdrijeli an ki imajo najlepše an največ zrn. Pobrane storžē je trjeba že isti dan oličkat, zak' če ležjo na kupu se ugřejejo. Sjerak je trjeba sušit na prastoru, ki je dosti ajarja.

Kadar kupujete sadna drevesa

Jesen je tle an trjeba bo sadit novo sadno drevje. Far boste kupoval male drevesa, če jih njemate sami u vašim sadounjaku, dobre gledajte na tele reči:

- 1) Kupita samo taka drevesa, ki njese tli po cjepljenju već kot šest ljet u drevnici, zak' drugač so previč stare.
- 2) Lepou gledajte, de bo deblo en meter rad zemljo debelo almanj šest do osam centimetru.
- 3) Deblo muora bit par tleh almanj za adno tretjino buj debelo kot na varhu.
- 4) Lubje muora bit gladkó an zdravo.
- 5) Deblo muora bit rauno an ne krivo
- 6) Drēvesa naj imajo zadost korenin,

najmanj štjer do šest, de se muorejo pravilno razrašćat.

7) Varh naj ima štjer do šest mlak, ki muora jo biti enakomjerno razdeljene na use kraje.

8) Trjeba je zbrat take suorte sadnega drevja, katjeremu se zemlja an klima aćatirajo.

9) Ne kupujta nikol sadnih dreves na targu, zak' ne muorete vjedat' kaj kupite, ampak kupite nimar tam, ki imajo drevesnice.

Razkužite sjeme pred sjetvijo

Borba z rastlinskimi boljeznimi nje nimar lahka. Spuomnemo se kulkokrat muoramo škropit vinjke za jih branit prouti peronospori al' sadno drevje! Kulku cajta se zamudi par opraviljanju tistega djela. Naši kmeti se ponavad brigajo za unićit take škodljive boljezni šele takrat, kadar se je ta razširila; kar je fižou piškcu al' ušenica ćarviva. Tuo nje prau, škodluce je trjeba unićit' kar se ne djelajo škode an zatuo je najbuojsē, de se žito razkuži (dizinfetjera) preca potlè kar se ga spravi pod bram.

Za dižinfetjerat žita, tuo je za ušenicu, arž, ovas an sjerak je zadost stuo gramu prahu »Geigy 33« al' 70 gramu »cergamma« u prahu al' 30 gram uceregama« u likuidu za usakih stuo kil žita. Ta prah za dižinfetjerat naj se strese međ žito an mješa z lopato. Če je žito u zakljah je trjeba mješat z rokami zlo globokó potlè je trjeba oprasat tud' žaklje od zunaj z tistim dižinfetantom. Če se na naca »cergamma« u likuidu je trjeba narćit u žitu globokó jamo an u tisto žit' dižinfetant.

Za dižinfetjerat fižou se nucajo glih tiste dižinfetante kot za žito, de muorta nucat še ankrat tulk zak' fižolar je tard za ga unićit.

»Geigy 33« an »cergamma« njesta škodljiva za ljudi, a usedno je bujš, de se zrnje postavijo na ajar prej ko se nesejo u mlin. Tiste dižinfetante jih lahko kupite na agrarji an ne koštajo dost.

Sjerkovi storži an sjeršće

So nekatjeri, ki nucajo storžē za ogej, zak' ne vjedo, de bi jih lahko dal živini. Pravijo, de imajo storžē glih tulk sostanc kot ušenićni otrobi. Storžē je trjeba sevjede znljet an jih mal pomoćit.

Tud sjeršće je dobar fuotar za živino. Najveć zaleže, če se ga zrcje, pomoći an pomjēša s senom al' slamo. De bo imjelo sjeršće već sostance u sebi, ga je trjeba hitro po sjerku pobrazemu posjekat, do bro posuši an ga spravit pod strjeho, de ga ne to daž sprau. Če buosta takuo narcil, ošparate dost sena. Potlè ne smijete rozabit, de krave tuoie prou rade jelo.

Vinski kis

Ponavad' se par nas zlo povaršno djela vinski kis, kot de bi to ne bluo neć važno. Nekatjeri nucajo ce.uo smardiu kis, zak' već ljet naliva o vodu na stare tropine, ki že gnijējo. Dostim kmetom se zdi škoda tropin za kis, zak' jih nucajo za žganje kuhat, na usakdanji nuc kisa pa ne pomisljio, čegih je kis buj važen kot alkohol. Dobar vinski kis se napravi takuole:

Kar je mošt izstisnjen naj se dajo tropine hitro u sod, de ne ratajo rjave, zak' drugač bi kis imēu okus po tropinah. Potlè naj se nalije na tropine čiste vode, de se pokrijejo. Dodajte, če imate še malo špirta al' žganja, če pa tega njemate, pa malo starega vinskoga kisa. Potlè muora tuo stat o toplim prastoru. Parvi dan je trjeba use dobro premješat potlè se pa pusti u mjeru an se pokrije z redkó cunjio, de muora priti ajar notar. Čez nekaj tjednu naj se stisne an se napolni sod s tistim kisom, a se ne smije prevēć tardó zatćknit, zak' muora u kis prit še nimar malo ajarja.

Jabolka se dougo ohranijo

Če jih ložite u sod an jih zasujete s suhim pjeskom, a muorate nimar vjedat, de jabuka se ne smijejo ćotikat adan ćrugega. Takuo uložene jabuka se ćhranijo frišne do mjesca junija.

GOSPODARSTVO

Tržni pregled

U zadnjih štjernajst dnevih so se opravila na italjanskih an furlanskih targih s kmetijskimi pardjelki zaključila buj hitro kot u prejšnjim cajtu. Tuo kaže, de sta kupci an prodajalci se hitro zgihali, zak' sta na oboje strani neki popustili. Kup ni stalno dnak an ta se spreminja po plaćevanju novega ljetošnjega pardjelka.

Ušenica je nimar plaćana dobró. Sjerak pa je neki popustiu, zavoj tegá, ki sadá imamo na targu nou pardjerek.

Par živini za meso kaže, de gre njen kup buj gor in popraševanje se je u telim cajtu zlo povećalo. Ni takuo pa za praseta, ki jih nobedan ne uprašā. Kot je znano, poljete je bla velika suša an kmetje po raunim so živino prodjal zak' so se bal, de ne boju mijel senā za jim dat an takuo u tistim cajtu je tud' kup biu nizak. September pa je biu cjeu dažeuni an takuo so laški kmetje mogli dvakrat posejć travo an prit do sena za njih potrijebo. Zavoj tegá živina je tud

ćodražila. Tuo lahko vidimo tud iz tega, de k nam ne hodišo već popraševat sena an kup telega je padu od 1600 lir na 1000—1200 po kuintalu.

Kup po sjeru an maslu narašća. Tuo je zavoj tegá, ki zavoj suše poljete, pardjerek mljeka je biu manjši. Darvá pa se drage an zgleda, de boju še buj drage usak dan, zak' ljetos je začeu mraz zguoda.

Menjava denarja

Zlata šterlina	7650
Napoleon	5975
Do'ar	640
Sterlina karta	1600
Francoski frank	1,57
Svćarski frank	150
Belgijski frank	12
Avstrijski šiling	22,40
Zlato po gramu	780
Srebro po gramu	17

Kup na debelo

ZIVINA ZA ZAKOL

		po kg.
Krave	L. 220 do	260
Voli	» 255 »	280
Jenice	» 265 »	300
Teleta	» 440 »	460
Ovce	» 145 »	165
Koze	» 110 »	130
Praseta	» 305 »	320

ZIVINA ZA REJO

		po glavi
Krave mlekarice	L. 150000 do	210000
Jenice breje	» 150000 »	190000
Praseta od 12 do 20 kg	» 3000 »	5000

PERUTNINA - ZAJCI - JAJCA

		po kg
Kokoši	L. 575 do	625
Pišćanci	» 600 »	650
Race	» 450 »	500
Purani (dtdnje)	» 500 »	550
Zajci	» 250 »	270
Jajca usako	» 32 »	33

SER AN MASLO

Mlekarisko maslo	L. 1050 do	1150
Domaće maslo	» 900 »	950
Ser do 2 mjesca star	» 450 »	470
Ser ćez 2 mjesca star	» 650 »	720

ŽITARICE

		po kuintalu
Ušenica	L. 6900 do	7200
Sjerak	» 5800 »	6200
Ušenićna moka	» 8500 »	9300
Sjerkova moka	» 6900 »	7000
Ušenićni otrobi	» 5280 »	5450

SENO

		po kuintalu
Djetelsko seno	L. 2400 do	2500
Navadno seno	» 1400 »	1600

GRABENI LES

		po kubićnem m.
Bukovi hlodi	L. 12900 do	13800
Orjevovi hlodi	» 17750 »	21250
Ćerješnjovi hlodi	» 15500 »	16250
Smrjekovi hlodi	» 13600 »	14600
Kostanjevi hlodi	» 14000 »	16000
Jesenovi hlodi	» 15750 »	17500

DARVA ZA ŽGAT

		po kuintalu
Bukove darvá suhe	L. 950 do	1050
Bukove darvá surove	» 850 »	950
Druge mehke darvá	» 650 »	730
Bukovo oglje	» 2700 »	3000

SADJE AN ZELENJAVA

		po kg.
Jabuka	L. 15 do	30
Hruške	» 35 »	60
Kostanj	» 25 »	50
Grozdje	» 40 »	60
Krompjer	» 25 »	30

Odgovorni urednik: *Tedoldi Vojmtr*
Založnik: »Matajur« d. z. o. z.)
Dovoljenje videmskega sodišća štev. 47
z dnem 26.7.1950
Tiska: Tiskarna L. Lucchesi - Gorica

Beneška ljudska pravca: „Povodni kralj in kmet“

Nekoć je neki kmet sekal drva ob Nadiži, pa se mu je snela sekira s toporišća

in padla v vodu. Kmet je žalosten gledal v vodu, a kar naenkrat se mu prikaže povodni kralj,

ki ga vpraša kaj se je zgodilo. Povedal mu je nezgodo in zato se je

povodni kralj spustil v vodu in mu prinesel zlato sekiro, a pošteni kmet je de-

jal, da ta ni njegova. Potem mu je prinesel srebrno sekiro in tudi sedaj je rekł

kmet, da ta ni njegova. Konćno mu je povodni kralj prinesel žezeno sekiro in kmet jo spozna za svojo. Povodni kralj vi-

deć, da je kmet pošten, mu podari vse tri sekire. Srećni kmet je povedal ta dogodek

svojim vašćanom in naslednji dan je šel sekati na isti kraj nek drug kmet in vrget

nalašć sekiro v vodu. Tudi njemu se je prikazal povodni kralj in ga vprašal, če

je zlata sekira njegova. Ker je kmet žalgal mu ni dal niti žezelne in mu rekł: »lažniku nič«.